

Cultuurparticipatie van de allerjongsten

CONCLUSIES

gebaseerd op een kwalitatieve bevraging van
vier kinderdagverblijven en vier culturele actoren

Voorwoord

Emotie staat centraal in het leven van de allerjongsten. En kunstzinnige en creatieve activiteiten dragen bij aan hun emotionele ontwikkeling, zowel thuis als in de opvang. Opvanginitiatieven stimuleren zo de talenten van baby's en peuters, én die van de verzorgers en andere professionals die zich over hen ontfermen.

Stephanie Lemmens voerde in opdracht van Lasso een bevraging uit: in mei en juni 2023 sprak ze met vier kinderdagverblijven (Elmer Zuid, Babilou, Roodebeek en Woluland) en vier culturele actoren (Wiels, GC Elzenhof, Bib Sans Souci en Lokaal Cultuurbeleid Jette) over hun aanbod

voor kinderen tot 3 jaar. Elk van deze organisaties focust op één of andere manier op de cultuurparticipatie van de allerjongsten. Toch zijn er grote verschillen qua visie, qua aanpak en qua gedragenheid binnen de teams.

In dit rapport worden de belangrijkste bevindingen gebundeld uit de boeiende gesprekken. Ook werpen we een blik op hoe samenwerkingen in de praktijk gerealiseerd worden, en op de drempels rond cultuurparticipatie voor de allerjongste doelgroep.

Visie, gedragenheid & aanpak

De plek van cultuur binnen de kinderdagverblijven (KDV)

In sommige KDV wordt er erg methodisch gewerkt, geïnspireerd door gedachtengoed als Reggio Emilia of Montessori dat artistieke expressie sterk op de voorgrond plaatst. Dit gedachtengoed is er centraal gedragen en dringt door in vele aspecten van de werking. In één van deze kinderdagverblijven is bovendien een kunstenaar maandelijks twee halve dagen aan de slag. In andere verblijven hangt het minder af van een centrale visie, en is de dragende kracht een specifieke coördinator die artistieke expressie hoog in het vaandel draagt.

De koepel waartoe een kinderdagverblijf behoort lijkt ook een rol te spelen. Zo merken

we dat er bij twee kinderdagverblijven sterk ingezet wordt op (visieontwikkeling rond) cultuurparticipatie, en in meerdere of mindere mate de kaart van verbreding en vernieuwing wordt getrokken. Coaches zetten dan bijvoorbeeld hun expertise in meerdere crèches in, er worden webinars gevolgd en tools uitgewisseld.

Gedragenheid door het team

Twee van de bevraagde kinderdagverblijven krijgen hun team relatief makkelijk mee in hun artistieke aanpak en visie. Uiteraard is soms een aanpassingsperiode nodig, wanneer de kinderbegeleiders van een andere crèche komen of nieuw zijn in het vak. In dit soort situaties zijn het herhalen van bepaalde methodes en ondersteuning belangrijk. In de overige KDV zouden coördinatoren graag verdere stappen zetten met hun team, maar slagen ze er moeilijker in. Dit ligt vaak

aan context, denk maar aan werkdruk, achtergrond van de begeleiders, budgettaire beperkingen,...

De bevraagde kinderdagverblijven hebben uiteenlopende visies, op de meerwaarde van artistiek bezig zijn. Wat opvalt: na een samenwerking met een kunstenaar of muzische organisatie gaan de KDV vaak zelf aan de slag met bepaalde technieken of met het materiaal dat tijdens de samenwerking gebruikt werd. Indien mogelijk gaan ze ook te rade gaan bij de artistieke coach.

Verschillende KDV geven wel aan dat begeleiders soms weerstand vertonen als een activiteit veel werkt vergt qua opruimen en/of poetsen. Voor ouders lijkt dit minder uit te maken: "doorgaans hebben zij er niets op tegen als hun kind eens wat vuiler thuiskomt", aldus één van de KDV.

Aanpak

Elk van de KDV focust op cultuur en brengt artistieke expressie op één of andere manier binnen in de activiteiten. Soms ligt de focus op klassiekere, gekende activiteiten (voorlezen, knutselen, zingen,...) terwijl anderen meer out-of-the-box denken en het begrip 'artistieke expressie' opentrekken, al dan niet in kader van een breder samenwerkingsverband of pilootproject.

Er is een tendens om actief muzisch aan de slag te gaan met de kinderen waar reeds een zekere interactie mee mogelijk is. Baby's, waar doorgaans nog weinig interactie mee mogelijk is, aanwezig laten zijn in de ruimte waar men artistiek bezig is, wordt ook als belangrijk benoemd. Er wordt aandacht gevestigd op inrichting en materiaal: het gebruik van natuurlijke en duurzame materialen, zachte kleuren, licht, speelgoed waar geen batterijen voor nodig zijn, materiaal met een minder afgelijnde betekenis waar kinderen zelf mee op ontdekking kunnen gaan. Een snoezelruimte waar de kinderen zich even kun-

nen afzonderen en tot rust kunnen komen wordt ook aangehaald in de gesprekken.

De plek van het jonge kind binnen cultuur

Het jonge kind krijgt een steeds prominentere plek vanuit het beleid. Ook bij ouders groeit de belangstelling voor en de vraag naar activiteiten met de allerjongsten. Culturele actoren zetten steeds meer in op deze doelgroep, al dan niet gekoppeld aan een interne visieontwikkeling. Dat

gebeurt met het hele team of binnen een bepaalde deelwerking van de organisatie, al dan niet in samenwerking met andere partners.

De termen 'allerjongsten' en 'baby's' worden vaak in de mond genomen. Het 'actieve' aanbod richt zich echter meestal tot kinderen vanaf 1,5 à 2 jaar waarmee je reeds kan interageren. Desalniettemin zijn er actoren die zich expliciet tot de 0- tot 2-jarigen richten, met activiteiten als kinderyoga, babymassages, Baby Bags,... Ook proberen de meeste culturele actoren ouders met jonge baby's zo goed als ze kunnen in hun huis te verwelkomen. Dat gebeurt dan vooral door in te zetten op infrastructuur, uitrusting en een warm onthaal en kader.

Gedragenheid door het team

Slechts één culturele actor benoemt effectief een gedeelde visieontwikkeling binnen het team en in samenwerking met andere, bovenlokale actoren. Vaker wordt er op een spontane, organische manier werk van gemaakt. Soms gestuurd vanuit een vraag van onder- of bovenuit en meestal binnen een deelwerking van het huis (de publieksmedewerkers, de Jeugdverantwoordelijke). Twee culturele actoren maken expliciet werk van het eerst uitproberen en aftoetsen van zaken vooraleer ze nadien effectief een vaste plek krijgen in de werking.

Aanpak

Alle culturele actoren focussen op één of andere manier op de allerjongsten binnen hun activiteiten:

- zij het door eerder een faciliterende rol spelen en de nodige infrastructuur en equipment te voorzien, al dan niet permanent: een tuin met daarin speeltuigen

en diertjes, babystoeltjes, verzorgingskussens, borstvoedingshoekjes- en zeteltjes, snoezelruimtes,...

- zij het dat ze families al jaar en dag een warm hart toedragen en in dat kader ook jaarlijks terugkerende en/of (min of meer) doorlopende culturele activiteiten aanbieden voor de iets jongere kinderen en hun families
- en/of dat ze vanuit een duidelijke visie een zeer specifiek, meer permanent aanbod creëren voor dit publiek.

De culturele actoren gaan ook op diverse wijze aan de slag, gaande van gevestigde activiteiten (boekstart, babycafés, ...) tot meer experimentele, out-of-the-box activiteiten als babybags, meertalige vertelmomenten, leeswandelingen...

Samenwerking

Kinderdagverblijven: samenwerken met het oog op de verbreding en verdieping van het eigen aanbod

Binnen een samenwerking met een kinderdagverblijf moeten partners oog hebben voor specificiteiten, zoals het ritme van de allerjongsten en het strakke kader. De rol van begeleiders is cruciaal bij samenwerkingen: zij begeleiden de kinderen mee tijdens de artistieke beleving en begeleiden de kunstenaar of culturele partners bij de specifieke behoeften van kinderen (nood aan beweging, interactie, zaken aanraken).

Kunstenaars en muzische organisaties

De meeste kinderdagverblijven geven aan graag samen te (willen) werken met kunstenaars: om eens iets anders te kunnen doen met de kinde-

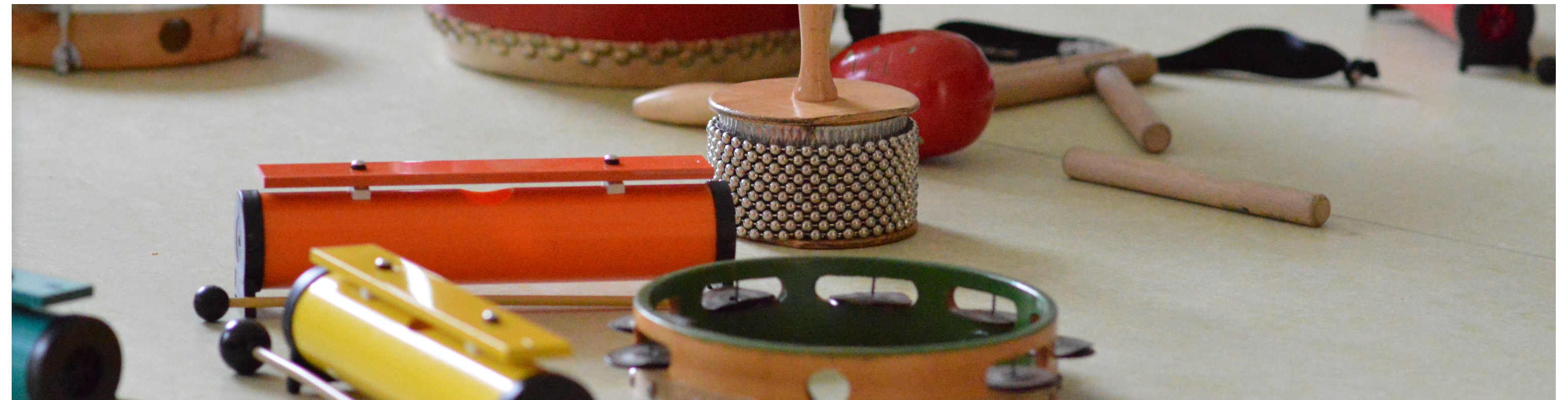
ren, vanuit andere disciplines te werken, om een meer verdiepend, verbredend aanbod te kunnen bieden of omdat ze zelf nog zoekende zijn binnen een bepaald thema en/of ook niet per sé de skills of tijd hebben om het zelf te doen.

Partners

Samenwerken met partners hangt ook af van de

geografische locatie (bevindt de partner zich dichtbij?) maar ook het aanbod en de openheid van een partner spelen een rol.

De bib of het gemeenschapscentra zijn de vaakst voorkomende lokale partners. Andere partners die genoemd werden, zijn het Huis van het Nederlands, VGC en Art Basics for Children (ABC).

Culturele actoren: samenwerken met het oog op publieksverbreding

De meeste culturele actoren werken samen met externen — kunstenaars, muzische organisaties, educatieve medewerkers — die vanuit een specifieke aanpak en insteek de allerjongsten op een andere manier inspireren en betrekken. Daarnaast zien we ook enkele culturele actoren die speelweken aanbieden voor de allerjongsten, al dan niet in samenwerking met een andere lokale, culturele partner of een externe kunstenaar of organisatie.

Om het jongste publiek te bereiken wordt af en toe ingezet op samenwerking met kinderdagverblijven en/of consultatiebureaus. Er wordt ook verwezen naar het Huis van het kind en het bijhorende netwerk. Aan samenwerken met deze partner was soms wel een drempel verbonden, met name de onzekere toekomst van sommige Huizen en het feit dat netwerken soms wat “flou” zijn.

Kunstenaars, muzische organisaties, cultuureducatieve partners en andere experts

Als het budget het toelaat wordt er samengewerkt met kunstenaars en muzische organisaties. Enkele culturele actoren vermelden ook de samenwerkingen met architecten, antropologen en kunstenaars voor het creëren van infrastructuur of uitrusting op maat. De ene actor meent dat het aanbod voor de allerjongsten eerder schaars is, de andere ziet het dan weer groeien, vooral dan op het vlak van dans, theater en voorlezen.

Lokale of naburige partnerorganisaties

Uit onze bevraging bleek dat de inhoudelijke samenwerking met naburige culturele actoren in het kader van het lokaal cultuurbeleid of met gelijksoortige organisaties in naburige gemeentes, nog eerder op een laag pitje staat. Occasioneel wordt er met andere lokale culturele actoren samengewerkt voor de organisatie van vb. een jaarlijkse speelweek, een familiedag voor kinderen of eerder ad hoc activiteiten en evenementen.

Bovenlokale organisaties

Eén culturele actor benoemt samenwerkingen met bovenlokale actoren (Obib, Huis van het Kind Anderlecht, OCB, Brusseleer,...). De insteek van deze samenwerking: reflecteren hoe je vanuit literatuur/boeken/verhalen de allerjongsten nog beter kan bereiken.

Communicatie & bereik

Kinderdagverblijven: betrokkenheid van ouders

De meeste KDV zetten erg in op ouderbetrokkenheid, ook rond het thema kunst en cultuur. Enkele voorbeelden:

- Ouders worden op verschillende manieren geïnformeerd over activiteiten, schriftelijk en mondeling. Sommige KDV gaan ook op huisbezoek bij de gezinnen.
- Eén KDV vergezelt de ouders naar culturele activiteiten voor de allerjongsten, ook buiten de uren van de opvang.
- Grootouder(s) worden ingezet rond een voorleesproject.

Er komen doorgaans weinig vragen van ouders om meer rond een bepaald thema aan de slag te gaan. Eén KDV bevestigt dat ouders soms vragen naar meer buiten spelen. Een ander KDV beaamt dat de vragen van ouders sterk gerelateerd zijn aan hun socio-economische status: sommigen zijn eerder gefocust op basisbehoeften, anderen geven ook gewicht aan de persoonlijke ontwikkeling van het kind.

Culturele actoren: hoe de allerjongsten bereiken?

Culturele actoren moeten een inspanning leveren om een jong publiek te bereiken. De ene actor zet in op het publiek tot bij hen te krijgen, de andere organiseert buitenshuis activiteiten, al dan niet op locatie bij een kinderdagverblijf.

Er wordt steeds sterk ingezet op schriftelijke communicatie via de website of sociale media door aparte Facebookpagina's te creëren of door promotie te voeren op platformen gericht naar ouders met jonge kinderen. De meeste culturele actoren erkennen ook het belang van mondelinge communicatie en proberen ouders maximaal direct aan te spreken.

Men probeert het bestaande aanbod te verbreden door laagdrempelige activiteiten te voorzien, zoals het openstellen van een tuin waarin je vrij kan spelen, het voorzien van Nederlandse taallessen of een restaurant waar ouders met jonge kinderen zich comfortabel kunnen installeren. Een andere mogelijkheid bestaat uit het uitproberen van eerder vernieuwende activiteiten, bijvoorbeeld het huis openstellen voor de organisatie van andere activiteiten (bv. Community Librarianship) om zo de doelgroep in huis te halen.

Daarbij worden specifieke elementen benoemd om het publiek te bereiken en welkom te doen voelen: de openheid van het huis, de mogelijkheid om op ongedwongen wijze aanwezig te kunnen zijn (met nadruk op vrije deelname en het ontmoeten), de mogelijkheid om ruimtes toe te eigenen, om kind te mogen zijn, te spelen, om wat luidruchtiger te zijn.

Sommige culturele actoren zetten expliciet in op samenwerking met kinderdagverblijven en/of consultatiebureaus om het jongste publiek te bereiken. Dat gebeurt dan met de intentie om het publiek in het huis te krijgen, maar ook om hen buitenshuis te bereiken en inspireren én ouders te activeren om 'cultureel' aan de slag te gaan met hun kind (bv. Passagebib).

De meeste culturele actoren zeggen dat hun activiteiten voor de allerjongsten succesvol zijn en een goed bereik hebben. Daarbij worden enkele kanttekeningen gemaakt, zoals dat het vaak om middenklassefamilies gaat en men deels dezelfde families ziet terugkeren.

Eén actor voegt daar wel aan toe dat het des te meer loont om families met jonge kinderen te bereiken, omdat je ze voor lange tijd in je werking kan meenemen. Nog een kanttekening: de opkomst varieert, afhankelijk van activiteit tot activiteit.

Drempels

Kinderdagverblijven: drempels om aan cultuurparticipatie te doen

Je kan niet om bepaalde frustraties heen: herhaaldelijk wordt het gebrek aan tijd, middelen en personeel aangehaald, waardoor minder in de diepte kan worden gewerkt en waardoor lopende of nieuwe initiatieven geen continuïteit vinden. Specifiek inzetten op kunst en cultuur is niet vanzelfsprekend, de uitdagingen zijn niet compatibel met de beschikbare tijd, middelen en mankracht.

Een andere drempel is de geografische ligging. Zeker het korte, repetitieve ritme van de allerjongsten (eten, slapen, spelen) vormt vaak een struikelblok om verplaatsingen te maken.

gekend en vergt het tijd om de partners en de diversiteit van het aanbod te leren kennen. Kennis van het Nederlands wordt eveneens aangehaald als drempel. Één van de kinderdagverblijven onderzoekt momenteel samen met Foyer vzw hoe meertaligheid een plek kan krijgen in het eigen taalbeleid.

Culturele actoren: drempels om een jong publiek te bereiken

De culturele actoren proberen op verschillende manieren participatiedrempels te verlagen:

- Vooraf betalen is niet nodig. Inschrijven vaak ook niet, maar sommige culturele actoren vragen wel om in te schrijven of om een seintje te geven bij deelname.

- Vele activiteiten zijn gratis, ouders moeten bij één culturele actor, bvb voor een expo-bezoek, wel entreegeld betalen.
- Er worden korte activiteiten georganiseerd, vaak meermaals per dag, om rekening te houden met eet- en slaapritmes.
- Er wordt ingezet op warm onthaal door te werken met vaste onthaalmedewerkers. Het personeel wordt omkaderd zodat ze jonge gezinnen kunnen verwelkomen. Gidsen en zaalwachters worden extra opgeleid voor rondleidingen met de allerjongsten.
- Er is aandacht voor toegankelijke infrastructuur en uitrusting op maat. Speels, aantrekkelijk, intiem, veilig,... zijn adjectieven die meermaals aan bod komen, net als het gebruik van natuurlijke en aangename materialen.

Verschillende culturele actoren benoemen de tijdsinvestering als één van de interne drempels om activiteiten voor de allerjongsten op te zetten. Opvallend is dat het hier telkens gaat om grotere activiteiten, die slechts één of enkele keren per jaar plaatsvinden en dus minder geconnecteerd zijn met de doorlopende werking. Dan gaat het zowel over de tijd die nodig is om activiteiten voor te bereiden als over de tijd om het huis en de ruimtes gereed te maken, en nadien weer op orde te zetten. Ook activiteiten die in het weekend plaatsvinden liggen minder voor de hand omdat er dan vaak minder medewerkers aanwezig zijn.

Eén van de actoren benoemt dat de allerjongsten, en het feit dat je dan vaker met kleinere groepen werkt, budgettair niet altijd de meest interessante keuze is. Zeker niet als men wil samenwerken met externe kunstenaars en muzische organisaties.

Nawoord

Lasso gaat verder aan de slag met de conclusies van deze bevraging binnen het project **Explo Labo**. Met dit project begeleidt Lasso een aantal vernieuwende initiatieven die inzetten op samenwerking rond kunst en cultuur binnen de kinderopvang. We willen ook zoveel mogelijk spelers in Brussel en erbuiten warm maken voor dergelijke samenwerkingen.

Om dit te realiseren zetten we kleinschalige lokale netwerken op, bestaande uit professionals en vrijwillige werkkrachten in kinderdagverblijven, artiesten, kunsthuizen, gemeenschapcentra, etc... In elk van deze netwerken begeleidt Lasso proeftrajecten op maat van de werking en van de betrokken

kinderen. Daarbij is er ook aandacht voor de deelnemende volwassenen, door het versterken van hun culturele en/of pedagogische competenties. De toegepaste methodieken worden in kaart gebracht en de resultaten gedeeld met praktijkwerkers uit Brussel en Vlaanderen. Zo zorgen we ervoor dat vernieuwende initiatieven ingang vinden in het werkveld.

Recente updates van het project vind je op www.lasso.be, of schrijf daar in op onze nieuwsbrief Jeugd & cultuur.

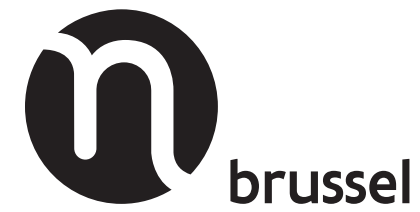
Colofon

- Datum publicatie: September 2023
- Bevraging: Stephanie Lemmens
- Redactie: Marijke Van Hassel
- Eindredactie: Yannick Van Keer
- Lay-out: Yannick Van Keer
- Met dank aan de bevroagde kinderdag-verblijven (Elmer Zuid, Babilou, Roodebeek, Woluland) en de bevroagde culturele actoren: Wiels, GC Elzenhof, Bib Sans Souci, Lokaal Cultuurbeleid Jette

Contact

info@lasso.be - 02 513 15 90

Met steun van

EXPLO
LABO